

ב (ה) ילך וישבו לבריתו. ממשמעות הדברים היה נראה שיחזרו לשבת צדיקים, בלשון וילך תשה
 וישב אל יחד חותנו, לך טוב מלרים (שמות ד') חלכה ואשונה אל צעלי הראשון,
 שההליכה בכל חלה היא בעלמה הסחורה והמטעה ומקום שבו עד צואו אל מקום שאליו; אמנם
 (סוטה מ"ג). אמרו שהצורה ציה והטועה כרם ואירם אינם מחזרים לנתיבים חלה עוסקי' בנסיון
 מים ותזון להילכי ולחממה ולתקן את הדרכים ולדבריהם מהו ילך וישבו לנתיבו. למחר קרא צהס?
 וכו' שהוא כענין ודוד הולך ושב לנאות את לאן אצוי (ט"א י"ז), שההליכה היא הרחוק מן המקום
 שבו, והשבה היא הסחורה אל המקום שהיה בו, וטעמו שלא ישב דוד בקצב צדיק שאלו כ"א היה
 הולך ושב תמיד ומצית לבית אציו, וכענין ילא ושב (בראשית ט') שהוא יליאש וריחוק מן הכנה
 וחזרה וקירב אלי', וכן כאן ילך וישבו לנתיבו טעמו לא ישב בקצב צדיקו אבל ילך ושב תמיד אל
 ציחו, שצפסקו עד"נ בנסיון מים ותזון לנצח המתלמדה צכדי לרסם ליום ויומים יוכל לשבת צדימו,
 ולינו חחר ושב אל אצוי החיל רק לעת הנטריכותם אל הספספה, ולמי"ז יחורגם. ילך וישבו (ער
 גשהע הין חוגר וויעדער, איינסטויילען נאך הויזע): (ז) ארש אשה, צמתני (סוטה מ"ג א')
 ממעטי' המחזיר גרושתו ולחממה לכה"ג שאינם חוזרים, ופירש"י המחזיר גרושתו ואירסה אינו חחר שאינה
 חדשה לו וקרא אשה חדשה קפיד כדכתיב (כי תלא כ"ד ה') כי יקם איש אשה חדשה, וכן לחממה
 ואירסה כה"ג אינו חחר צבצילה לחיממעט מלא לקחה, ע"כ. ואע"ג דכאן צדיקוין לא כתיב חדשה,
 ומילא ידעי' ל' מדהזכיר חדשה בנשואין, אמנם צפפרי איתא אשה ולא לקחה, צאשה הראוי'
 לו פרט למחזיר גרושתו וחלממה לכה"ג, ע"ש. ומעט גרושתו מטעם שאינה ראוי' לו, והיינו צשהיתה
 נשאת לאחר המחזיר, והוי דומי לחלממה לפה"ג: (י) לישלום. להרמזים (פ"ו ממלכים ה"ו) אחד
 מלחמת מלכה (ז' עממים) ואחד מלחמת הרשות (שאר אומות), איך עושין צהס מלחמה עד שקוראין
 להם לשלום עם קבלת שבע מנות שנטוורו צ"נ, וכתיב הרמזין ולא הזכיר הכתוב קבלת ז' מנות,
 שכבר נאסר לנו צעע"א לא ישנו צהרלך מן ימתיא חתך לי כי מעבד את אליהם, וכו' שנמלת
 שלום עמנו ככלל גם קבלת ז' מנות, כי שם שלום נגזר מן פעל שלם, שהורחמו עלימות ומנימות
 הדבר, כשנמלא כלו כמו שראוי להיות ולא חסר מומנו כלום (פֶּלְלֶקְאֵמֶען) והנה המדבר שאינו
 שומע גם לז' מנות החלה שמתכלס ע"א צבהמסת מליאוחו ית' וצפפכות דמים ושאר דברי גנות, איך
 זה מתכלל אדם, והיה מרזון הצורח ית' ללוות את צ"נ את שבע מנות חלה, לקנות עכ"פ שלמות
 זה לנפשו, ולכן צאה לנו הטוי לקרוא להם לשלום, צין שלום המדיני ומצרת צ"א, צין שלום
 נפשות עולמי, והס ז' מנות קיני שלמות: (טז) רק מערי וגו' לא תחיה, ממוכר עם מה שאמר
 למעלה ואם לא תשלים עמך, כלומר אם חחר שקראת אליהם לא רנו להשלים עמך, לא שלום
 המדיני והצבאי, ולא שלום נפשות. שאינם רואים לקבל ז' מנות צ"נ, אז לא תחיה כ"נ, כי איך
 הצדל צין שאר אומות לז' עממים רק צענין הכשים והסף. שצאשר האומות יצו אותם לעגותם,
 וצו עממים גם חלה לא תחיה. (רדע דלית צהך עניינא פלוגתה דרצותא. לרש"י איך קריאת
 שלום

שלוש רק לשאר אומות. אבל לו' עומים אין קורין שלום כלל. ולרמזין אין הבדל בין שאר אומות לו' עומים רק צענין קבלת ז' מלות ז"נ. דנשאר אומות קורין לשלום שיהיו למס ועצדות, וא"ל לקבלת ז' מלות ז"נ, אבל צו' עומים קריאת השלום הוא למס ועצדות ולקבלת ז' מלות ז"נ, ולהרמזים אין הבדל כלל ציינסם לכוולס לרין קריאת שלום למס ועצדות ולקבלת ז' מלות ז"נ, ואינם נכללים זה וזה רק צענין הטק והנשים, דנשאר האומות יבזו אוחס לעולם, ובז' עומים יסגרו (עיין אריכות דברים בזה הרמזין והרא"ם והלח"ת), ולדעמי לשון רק דקרא דייקי עפי לרמזין ורש"י, כי מלת רק ישמש על יליאת דבר מן הכלל בלתי הסקדה אם הם שוים נשאר ענינים או לא, וזה אחי שפיר לרש"י לזכור הנשים והטק הם מוצדלים גם בקריאת השלום, וכן לרמזין בקבלת ז' מלות ז"נ, לכן אמר רק. אבל להרמזים שצכל הענינים הם שוים כ"א צענין הטק והנשים לבד, היה ראוי לוותר אך, שימשם על יליאת דבר מן הכלל שהם שוים צענינים אחרים, ויש כאן חיזו יליאת מן הכלל, עמ"ש צפ"ר ראה ע"ו כ"ג רק את דמו). והנה צדק הריגת טק ואינם נצר עמדו עליו המפרשים, דנראה כאכזריות גדולה לטפוח דם נפשות קיים אם האבות חתה יד צעלה, ונעצבם אינם עושים מלחמה, ולא מנגזרות ולא מעלמס נעשה מניעת השלום מצעליהם, ולמה יסגרו. ואמרו המפרשים צו כי הוא ית' ייע שהם מוקולקלים בתכלית הקלוקל ומשחת נפשם צם יותר מכל שאר האומות ושלא ילא ונחם גם אחד צכל הדורות הבאים שיכסיר מעשיו, לכן כולן התמיינו כליון אצדון ומות. ועוד כי הטק והנשים האלה להיותם מורגלים עד הנה דררכי האלילים, ואית צבו ג"כ חששא ללא ילמדו אחסם לעשות ככל תועבותם, לכן צא הלווי לכלותם, עיין רי"א ורצ"ח. (והנה צפסרי אמר כאן על לא תחיה כל נשמה צפ"ק. ועיין צכ"ג פ"ד מעכ"ו ה"ו דר"ש הוא לכוזר צעיר הנלחם דמכין הטק והנשים, והוא כר"א דס"ל צבריחות דצני רשעי ישראל נהרגין, ור"ע פליג עליה דצני רשעי ישראל אינם נהרגים, והרמזים כי (פיו"ד מולכים ה"ב) לעולם אין עושין מהם (ומצני נס) לא קטן ולא חרש ולא שוטים לפי שאינן צני מלות. ועיין רמז"ס פ"ו מתשובה ה"א שכתב, צנים הקטנים שאין צהם דעת ולא הביאו לכלל מלות קקיניו של אדם הם ונפרעין מהם צעון אצרות דחציז אינם צחטאו יומתו עד שיעשה איש). ולולי דומתפינא הייתי אומר דבר חדש צענין זה, כי כל הרואה צעין יפה יראה, כי ונה שנייתה התורה להמנהג עם הכנענים אין צזה לך אכזריות חלילה, כי לא יתפוז' ה' צמות המה כ"א צבוז הרשע מדרכו ומי', ומה שנאמר צהם לא ישצו צארנך אינו רק כשהם אדוקים צע"ו, אבל כשיעצזו אוחס, מותר ליטצ צארץ, כלאמריי (גטין ת"ה) לא ישצו צארנך, יכול צשקיבצ עליו שלא לעבוד ע"א הכתוב נדבר ת"ל לא חסגיר וגו', וכן מוצאר צנקרא עלמו פן יתפאו אוחך כי תעצד את אלהיכם. וצתלמוד ירושלמי אר"ם צ"ג, יהושע היה שולח פרוסדיטעגמא צכל מקום שיהי הולך לכצות איהם. תחוב צה, ויי צמנצקס להשלים יצא וישלים, ויי צמנצקס לילך לו ילך לו, ויי צמנצקס לעשות מלחמה. (ערימזים פ"ו מולכים ה"ה) ואמרו (סוטה ל"ה צ') שכתבו התורה על האצנים צשצעים טקן, וכתבו לוטעס למען אשר לא ילמדו אחסם לעשות וגו' הא למדת שאם היו מוצרין צתשובה היו מוקבלין אוחס. וכן אמרו צפסרי כאן למען אשר לא ילמדו אחסם ככל תועבותם, הא אם עשו תשובה (בקבלת ז' מלות ז"נ) אינם נהרגין. ואמר הכתוב כאן רק מערי העמים האלה אשר ה"א נותן לך נחלה לא תחיה כ"ג, ופי' הגר"א דייקא צמקוס שחלו ויכשו הוא שסחטרו על לא תחיה, אבל שלא צמקוס נחלה אף צא"י מותר להמיותם אף אחר ירושה, כי לא תחיה אינו רק כדי שלא ילמדו מונעטיהם, וצרחוקות ללא שייך אף עממא מותר להמיותם, ע"כ. מעתה אני אומר שאין מן ההכרח לפרש לשון לא תחיה על הריגת הטק והנשים צהלעט, כי לשון מיה צפועל ישמש גם על כלכול המזון (ערימזים) כמו ותמיינה את הילדים, פירשוהו דצותינו (סוטה י"א) שהיו מנפקות להם מזון כדי להמיותם, וכן (תהלים ל"ג) לחיותם צרעצ, וכמעט רוב לשון מיות צצנין הדגוש יעורש על כוונה זו. ומה הענין יאמר כאן לא תחיה כ"ג, כלומר לא יספקו להם מזון כדי להמיותם, ונגד מה שאמר מוקוס שצשאר האומות יבזו להם הטק והנשים, שמוייצין לספק להם מזון להמיותם צכדי שיהיו ראויים להיות להם עצדים ותפחות, אמר הספק צו' עומים לא תחיה כ"ג, אין אחס רשאי או אין אחס מוויצ, לספק להם מזונות כדי להמיותם צס ולצעצד צהם לעצדים ותפחות, רק ישלחום לנפסס ויוכלו ללכת אל מקומות סמוכות שאין צהם מיושבי ישראל, ואפילו צא"י עלמו צמקוס שלא חלו ישראל, שאין צהם משום לא תחיה כ"ג. ואל יקשה לך מה שנאמר צתלמנת סמון ועוב (דברים צ' ל"ד, ג' ו') ותחסם הנשים שאין צהם מיושבי ישראל, לא תחיה כ"ג, ולא ציקשו לכצות את ארצו כ"א לעבוד דרך מדינתו והם הקשו ערפס גם צזה וילאו לקראת ישראל למלחמה (עמ"ש הרא"ם כאן צתשובותיו על הרמזין צענין קריאת שלום דסימון)

אמנם אספר כדמות ראייה ומתלחמת מדין, כי מה שאמר משה (מטות ל"א ט"ו) המייתם כל נקבה, אמרו עליו צמדרש (מוצא צפני יהושע שנה ס"ד) אמר להם היה לכם ללמוד ק"ו מ"ז עמומים שכאמר זהם לא חמיה כ"י, ונכל זה החיה את הטף בנשים אשר לא ידעו משכ"ז, ואשר ידעו משכ"ז לא הרג רק מלד שנכשלו זהם צדצר פעור, אמנם מה שהרג כל זכר בטף, לריבים אלו לומר שהוראת שעה היחה, לפי שהמדיינים לא נכנסו צדצר זה ונפני ירחם את ישראל, כ"א מחמת שכה וקלה צלו לעזר את מואב ונתעברו על ריב לא להם (כמ"ט רש"י מנחת המדעינים ולא מנחת המואבים) לכן העניש גם הטף בצרכים. וכן מונה שהתיר הכתוב מתלחמת רשות יפת חואר אף שהיא כנענית, ככתוב וצניה שבין שומרו עליו צספרי לרבות את הכנענים שנחוכה, ואף שהיא אדוקה עדיין בתועבו' הכנעניים (כמ"ט צמטכיל לדוד טס בכוונה רש"י) צכל זה מתירין אותה לישראל להכניסה אל ציהו ולהשהותה עמו כל שנים עשר חדש, אולי תתיירד חוך זמן זה, ותכשף אליו, ואם תמאן ציהדות אצל וקצלת ז' מלות צ"י משלחין אותה לנפשה (עצמנים פ"ח ממלכים ה"א) ועתה אם תאמר דמתלחמת מלוא אם היא וקצלת ז' מלות צ"י תיכרה, הלא יליבא צארעא וגיורא צמיי צמיה, זו משהין אותה כל יצ"ח ואין מונעין ממנה צבייתה על דתה, ואמר זמן אם תקבל ז' מלות צ"י משלחין אותה לנפשה, וזו תיכרה מיד אף כשזועקת לאמר הנני לקבל ז' מלות צ"י, ואין זה מדרכי טועם החורה, הלא תראה צעמון ומואב שטגטונו עליהם לא מדרש שלומם וטובתם, צכל זחא אם הם מנפקין השלום מקבלים אותם (עצמנים פ"ז ממלכים ה"א), הכא נמי מנסה מניעת הצעל בשלום, לא נהרגו אותה הדורשת כעת השלום אחר שלא היה צכסה מקודם לעמוד נגד צעלה, וכש"כ הטף, ומכל זה היה כ"ל לצאר לשון לא חמיה כ"י על הטף והנשים לענין מניעת כלכול מזונותם לצד, שלא יקח אותם לעצדים ולשפחות, כמו צשאר האומי' אצל ילכו לנפשה צאשר ימלאו, ואף אם לא תנוט דעתך עלך צהך פירושא, ותפתוס כוונת לא חמיה על מניעת החיים צעלם ר"ל המות, ע"כ ריך אהה להודי שאין המכוון צו להמית כל האנשים המנולאים צעיר צלתי הצמנה על עיקר צנה מניעתם השלום אם היחה צהכמות כולם או לא, כי אם שרי לצאי המלחמה עם חילים שמתח ידם היו סומכים על גבורתם ומנעו את השלום, וכל מושצי העיר היו לועקים אליהם לאמר, הנה אחרנו מנפקים השלום כפי הנובוקם, ושרי הצבא לא צמנו לקולס, ותצקע העיר, ונדענו צצירור צדעת מושצי העיר וטלא היה כח צידם לעמוד נגד שרי הצבא וחילם, היעלה על דעתך לאמר שעי"ז יאמר הכתוב לא חמי' כ"י, להרגו כמה אלפים מונצקשי השלום צעבור כשעת שרי הצבא וחילו, וע"כ תאמר כי לא חמי' כ"י אינו רק כשהיחה הכמתה כולם למניעת השלום, וזוה לא הזכיר הכתוב צעשיית השלום ומניעתו את העם, כ"א את העיר, וקראת אלי' לשלום, שלום תענך ופתחה, ואם לא תשלים, להורות על מניעת כולם, אז לא חמיה כ"י, לא כשהיה צין העם את הצוכה דעות ומולק', כי צדך זה לא יתמייצו כ"א הממייצים לצד, ומזה תדון גם על הטף והנשים, אם כעת חונעיהם צפה מלא את השלום ומקבלים ז' מלות צ"י, אין לחייבם מיתה צשביל עון אצותם ושעת צעליהם, אצל נפעור אותם ללכת אל נפסם. הארכתי צזה להסיר תלונת המתלוננים על מלות לא חמי' כ"י בטף ונשים שאין עול צכפס: (י"א) לא תשחית לגדוה. לא אמר צקיבור לא תדח עליו גרון, להורו' שאין האיבור לצד צגדימת גרון שהוא צפועל ממש צידים, כי גם גרם ההשתחה אסור וכדאי' צספרי שאסור למשוך המים ומעץ מאכל כדי ליבשו למעט צו הממי' ליוצאי המלור. והוסיף ואותו לא תכרות, אף שאין המכוון צהשתחת האילין, רק לכרו' אותו לצנין הסוללה והדיק כדי לכבוש את העיר גם זה אסור לעשו' צעץ מאכל (לשון כריחה ימנע גם לכריחה שללורך צנין כמו (דה"ב צ' ז') לכרות עלי לצנון, כורתי עלים). ועעם האיבור, שאין ראוי לשמש צדצר מן הנצרחים אל הפך המכוון ומנו צצריחה, דוגמת אמרם ע"פ מרצך הנפת עלי' ותמלליה, המוצת נכרה להאריך ימיו של אדם והצדול נכרה לקצר ימיו ש"א, אינו צדין שיוכף המקלר על המאריך כן עץ המכוון צצריחתו לעשו' פירות למאכל צני אדם להחיותם, אין לעשות צו צד המשמית את האדם ומאצדו, ולהיות שהמכוון צהשתחת אילני מאכל וצצנין סוללה ודיק סציצ לעיר מלור למנוע מהם מקום מוציא מאכל וונסקה למחיתם, שהיה הצכה היותר גדולה לכבוש אותם, והמתייקר ציסורי רעצ יתלהצ צקרצו חוס הפנימי השורק ליחיות הגוף ומיבשו (לכן נקראו מצי רעצ, צהאיוני, כלומר שרופי רעצ) לכן יכנה צדך מלילה אותו לצד המציא לידו שריחת הרעצ, כלומר העץ צנעשה ומנו סוללה ודיק, כאילו הוא מדורות אש וגחלת השורק כל המוגע צו, ועי' צזה המלילה. כי האדם עץ השדה (מנח כ"י הוא שם לבוי' ושריפה כבישעי' כי מחת ופי, עמ"ס ציתמו כי צדצר אשר זדו עליהם) ומעם המקרא כריחה עץ מאכל לכונה שיבאו מפניך צמלור, שתיייקרו יושצי העיר צמלור הרעצ וצמלוק המלא, להיותם שרופי רעצ, הנה הוא עושה מעץ מאכל להיות גחלת אש השורק ומכלה, עץ מאכל הנצח למי אדם, יעשה גחלת להשתחת

אדם, וטעם כי האדם עץ השדה לזה מפניך זמנור, לאותן האנשים הנאים מפניך להגלל צעיר
 זמנור, יהיה עץ השדה כמחלת אש להכוות ולהסרף, להיותם שרופה רעב, (אין צרחלד דער מענטש-
 הייט וואָרע דער צוים דעם פעלדעם דענען דיר און דיר פֿעסטונג קאָמוען), לפי
 מלת זמנור הוא עם לעיר זמנר (פֿעסטונג) כמו עיר זמנר (תהלים ל"א), וקרא עיר זמנר זמנר
 כי לר המקום ליושבי צמת מלחמה שאין להם לנחם ולצוא כרונום, גם לר להם המחל והמטקה
 לאכול לחם לר ומים לחץ (צערערנקט, אייגענענגט, צעדראַנגניסם), אות למי"ד במלת לצוא אינו
 כאן לנחמה החכמית, כמו לצוא לרשת את הארץ (ו קאָמוען) אצל הוא למי"ד ליסם הגזול שאינו
 כלמי"ד אשר נחם לאצותו, ומלת צוא הוא מקור, וגדר המקור, אמרו צעלי הלשון הקדמונים,
 שיש צו דרך שיה לפעל מלד שהוא מורה על עשיי מה, ויש צו דרך שיה לשם מלד שאינו מורה
 על עשיי בזמן מוגבל ואינו כ"א כקריאת שם עשיי, (כמי"ש הרו"ה צהצנת המקרא פרשת צא פי
 כחיות לילה) ומלד זה מלאנו הרבה פעלים המשמשים לשם דבר, כמו צראשית צרא, שהוא לרש"י
 צראשית צרא, וכן תחלת דבר ה' צהושע, תחלת דבור וכן לא תקחו כפר לנפם (מסעי ל"ה ל"ג)
 לכם, אף שצמקו ט"ו שם לנפם שמה, הוא מקור, כאן הוא שם מאר אל המורה (פליכטלינג)
 כמי"ש רש"י שם לנפם כמו לכם, כן מלת לצוא כאן ישמש לשם דבר, לאנשים הנאים צמח המלור
 (ו דען קאָמוענדען) ולא אמר צדק הגבוה לצא, כי לשון זה ישמש על ציה שאינה להשתקע
 כענין לייאל ולצא, והנאים אל עיר זמנר לריכס להשתקע שם כמות זמן אשר ילור האויבים עליהם,
 לכן אמר לצוא, כי המקור יורה על המשכה זמנית ומיידית כמי"ש ציתרו צכור את יום השבת
 צסם הראים, הנה אמר שאמר כי האדם עץ השדה, שעץ השדה יהיה כוי למין אדם, פירש אחרי
 לאינו מין אדם משמש העץ לכוי ואמר, לצוא מפניך זמנור, לאותן האנשים הנאים להגלל מפניך
 צעיר זמנור, להם יהיה עץ מחל כמחלת אש להכוות ולהסרף ולהיות שרופי רעב, ויותר כ"ל לפרש
 מלת כי להשמות והדמות כמלת כמו, כמזואר (ויגם מי"ו ל"ד) כי תועצת, וטעם המקרא, כמו
 האדם כן עץ השדה לענין ציה האויז מפניך זמנור, כמו שאתה מוחזר מלעשות השמות צאנשים
 שצמנור הם שלום תעני העיר ופתחה לך להיות לך לנפם, כמזואר צפרטה הקרמת, הנה מננע
 אתה מלשמות את האדם אחרי ציגיעך תועלת המס, ככה אתה מוחזר צפרטה מלשמות עץ מחל כי
 יש לך תועלת אכילת פירותיו, למי"ד לצוא כלמי"ד עלם השמים לטוהר, כדש למתוק שהוא למי"ד
 הענין, לענין טוהר לענין מתוק, לענין צוא, כלומר לענין ציה שהוא מפניך זמנור, שהוא דבר
 גדול ומתקדך לכבוש אותו ולהביאו זמנור, ככל זה אין לך להשחית עץ מחל, ויהיה העץ דומה
 ממש לאדם שהם צמח המלור, וכמו שאיך ראוי להשחית את האדם מפני תועלת המס, ככה
 לא תשחית עץ מחל, כי יש לך תועלת ליהנות מפירותיו, וכן ה"א במלת האדם, כי מלשמים
 שצנעין זה ידבר, הם יושבי עיר זמנור: (ב) רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא, לא חילני
 סרק דוקא, כי גם חילן מחל שמתקלקל או נודקן עד שאינו עושה פירות כדי טפולו לא נקרא
 עץ מחל וכן צערלה שנאמר צו ונטעתם כל עץ מחל, אמרו צירושלני דשאינו עושה פירות
 כדי טפולו טעור מערלה (עיי" ר"ש פרק קמא דערלה משנה צ, וצרמ"ג פ"י מועשר שני
 הלכה ו') לכן הוסיף מלת תדע ולא אמר צקילור רק עץ שאינו עץ מחל, כי חילן סרק
 נודע מנעמו ואין טוֹך צו להשתללות ידיעה, אצל חילן צצאמת עושה פירות רק שאינו עושה כדי
 טפולו לריך השתללות העיון צו היטב, לכן אמר תדע כי לא עץ מחל הוא, ושפיר אמרו צספרי,
 אשר תדע זה חילן מחל, ויחכן שצכלל זה גם עני יער המדבריים הטוענים פירות חלומים וצענים,
 שאעפ"י שהם חילני מחל לבהמות ולחיות ולצני אדם הדומים להם, ואינם מחל אדם צאמת כי
 הוא מחל עב וגם ומזיק, על כל חילנות כאלה אמר תשחית וכרת, מותר להשחית אותם צידיס
 צנדימת גרזן או צהמשכת הניים מהם כדי לייצסם, ומכ"ס שמוחר לכרות אותם כדרכם כדי לננות
 מהם דיק וכוללה, השחטה היא צגוף החילן שלא יללח עוד כענין צירמי"ש נשחת האזור ולא יללח,
 וכדימה היא סכרתין אותו משרטו לצנין וכדומה, ומנור שאמר כאן עת הדיק והכוללה שמי"ש צצני
 לעיר כדי לטבסה (צאָללווערק, וואָלל דער צעלאנצערער) כמו ונחת עלי"ש מנור (יחזקאל ד' צ'),
 הכי נראה לדעת ציבור ומקראות חלה, ויש לנפטרשים דרכים אחרים, רש"י פ"י כי האדם עץ השדה,
 כי משמש לשון דילמא, שמה האדם עץ שדה להבסם צחוך המלור מפניך להתייכר ציפורי רעב
 זמנא כחנשי העיר ולמה תשחיתו, ואויקלם תרגם ארי לא כחנשא חילן חקלא, הוסיף מלת לא,
 ורי"ע אמר שה"א במלת האדם היא ה"א התמימה, אעפ"י שהיא קמולה כמו האחד צא לגור,
 האים אחד יחטה, ושפיר טען הרצ"ב על פירוש זה, כי מה טעם לאמר לא תשחית עץ פרי כי
 איננו כנן אדם שיוכל לנרות מפניך, ועוד דח"כ היה לו לאסור גם עץ שאינו עושה פרי, לכן
 פירש הוא כי האדם עץ השדה, מ"י צן אדם הוא עץ השדה, והוא לשון קלר וכמוהו כי נפש הוא

טובל, מי נטמן הוא טובל, ואותו לא תכרות דבוק עם לבוא מפניך צמור, הנה לא תשחית עץ פרי טהור חיים לכן אדם רק מותר שתאכל ממנו ואסור לך להשחיתו כדי שתצוה העיר מפניך צמור, ע"ס, וכבר טענו על פירושו, ולדבריו כי האדם עץ השדה הוא מלאכה מוסגרי, ולדרכי הגניבה יהיה המלאכה המוסגרי מובדל צפוסו יותר מצמחיתו, ופה מלת תכרות צמחית, ומלת שדה צוקף, והרמב"ן אומר על דעת רבותינו מותר לכרות עץ מאכל לבנות מטר ולא אחרת תורה רק עץ אשר חדע כי לא עץ מאכל הוא וגו' אלא להקדים ולומר שאילן קודם שאילן מאכל, אי"כ פירוש הפרשה לדעתם שהזכירה תורה אלא תשחית את ענף לכרות אותה דרך השמחה שלא לנורך המטר כמנהג הממנות. והטעם כי הנלמדים משחיתים צעיר וסניג הארץ אולי יוכלו לה כענין שנאמר וכל עץ טוב תפילו וכל מציני מים תפחיתו, ואחס לא תעשו כן להשחית כי תפחיתו גם שיתן אותה צידכם, כי האדם עץ השדה הוא ממנו תאכל ותחיי וצו תבא העיר מפניך צמור, לומר אהה תחיה ממנו אחרי שתכרות העיר וגם צהיתך צמחית לבא מפניך צמור תעשה כן, וטעם אהה תשחית וכרת, כי מותר אהה לכרות אותה לבנות המטר וגם להשחיתו עד רחצה כי לפעמים תחיה השמחה לורך הכרות כגון שהיו אנשי העיר יולאים ומלקטים עניים ממנו או נפגעים סם ציער להלם צכס או הם לעיר למחסה ולמסחר מאזן נפג, עכ"ל. הנה מלבד שפירושו צמחית לבוא מפניך צמור הוא דרוק מאלו, לא יכלתי להלום דבריו, כי הפריד הדבקים והדבקים הנפרדים, צמלק האסור הפריד הנקרא צין השמחה וכריתה ואמר לא תשחית את ענף ואותו לא תכרות, (גם אחר צנייהם דברים אחרים) והרמב"ן הדבקים לאמר דלא חקרה תורה רק כריתה שיש צה השמחה, וצמלק ההיתר הדבקים הכחזו יחד תשחית וכרת, והרמב"ן הפריד, השמחה שלא לנורך הכרות, וכריתה לנורך המטר, ויקוד דבריו צנייהם על מה שאמרנו (צ"ק ל"א ז') רק עץ אשר חדע זה עץ מאכל, היינו עץ מאכל ממש כמו שפירש"י סם, אמנם דעת הרמב"ם (פ"ו מנולכים ה"ט) עץ מאכל הוא שידעת שהיה עץ מאכל תחלה ועתה הזקין ואינו עושה אלא דבר מועט, כמש"ס צ"ט, (וע"ס צלח"ת שכתב אולי לא היה צבירכת הרמב"ם לשון כל דבר שאמרו צמור, וכוון דברי, כי מלאכה, צכס ש"ט שהציה הגרסא צמור צכס הראש"ד והרמ"ם, כי מאחר שסופנו לרבות עץ מאכל מה ת"ל כי לא עץ מאכל, ולכאורה יש סיוע לדעת הרמב"ם דגם לנורך כצום אסור כריתת עץ מאכל, דצמלמנת מנך יתפסע על מוצא אחר לו אלישע (מ"ב ג') והכיתה כל עיר וכל עץ טוב תפילו, ואמרו עליו צמדי תמנוחא (הוצא צילקוט וברש"י סם) חש"פ שנאמר לא תשחית את ענף כחן החיר ע"ס, ואי יניח לנורך כצום מותר חף בעץ מאכל מאי מקשה, הא היתה לכרות אותה ולהכניעם כל ילחמו עוד צישאל, והיה מפילים גם אילני מאכל כל יהיה פליטה והמלטה צכס, הנה הוא לורך הכרות, ולהרמב"ם ניחא (וחד מרדפי הפשט כנה לדעת דין חדע שלא נאסרה השמחה עץ מאכל רק אם כבר אכלו ממנו, ומי ישמע לדברים שאין להם יסוד דבריו התלמודים מקצני התורה, וגם ליטנא דקרא כי ממנו תאכל כלסון עמיד סותרו), אמנם עץ הספרי נראה דלא כדעת הרמב"ם, דחיתא הסם, לבוא מפניך צמור קללה. נראה דלא חקרה תורה רק השמחה שלא לנורך אצל להלך לאנשי העיר שלא ימיו ען האילנות מותר לקח אותה. רא"י זו הציא צבל זית רענן צכס הרמב"ן שכתב כן צהשגה מלוה ו' (אנכי לא מלאחיו סם). ונ"ל שאין רא"י זו מכתת, כי נוכל לומר לדעת הספרי, מאמר כי האדם עץ השדה לבוא מפניך צמור, אינו מוסב על הקודם אלוו לתת טעם על אסור השמחה עץ מאכל, כי אמנם הוא נמשך למה שאסרו על היתר השמחה, ופירש מלת כי כוללת את, כמו כי תראה שור חמיר, וטעם כי האדם עץ השדה וגו' את האדם (יושבי המטר) ישמחו עץ השדה למתקם ולמסחר, כי ע"ז זה יוכלו שבת צמור צעיר מטר, כי יש להם מועני השדה מתי ועזון, או רק עץ אשר חדע וגו' תשחית, כלומר אז עץ מאכל שהזקין וכדומה שאינו עושה כדי עפולו מותר להשחית, וע"ז אחר צבירי קללה. ולעולם עץ מאכל כדלוי גם לדעת הספרי אסור לקללו גם לנורך המטר: רק עץ אשר תרע. מנקרא זה חמה רב צכסא דהרסנא כ"י קי"ד ע"ד הרמב"ם דקובר דהא דאמר"י צכל התורה כולה ספיקא דלורייתא למימרא אינו דבר תורה אלא מדרבנן וז"ל סם. אחר כל הפלפול מכתה תקומות שיש לנו צענין ספיקא דלורי"י מתפללים אמתנו על הרמב"ם והראש"ד והרמב"ם וכל הצאים אחריהם דאשתמטו לכו מנקרא מוצא דמנה שאמר קרא רק עץ אשר חדע מוצא צדי"י דדוקא צמחית יודע שאינו עץ מאכל מותר להשחיתו לא צמחיתו, וזרות גדולה שכל רבותינו והסופקים אין רואה ואין מקין על הכחזו הזה לעורר עליו ולאמר צו טעם (ע' רש"י פ' הסוכל ד' ל"א) שכתב רק עץ קרא יחירה הוא וצדברי רמב"ם (פ"ו מנולכים), ובכל הפלפולים לא יכלתי להזיז השאלה מנקומה לזין נקרא יולא מידי פשוטו דודאי מותר וספיקו אסור. וי"ע. עכ"ד. אנכי לא ידעתי מה הרעש הגדול הזה, דמסק זה את הוא אילן מאכל או לא אינו רק משמח

חסרון חכמה וידיעה, וכל המתעסק צעקן נטיעת האילנות דבר פשוט הוא אללו לצחוק ולדעת
 אחר הוא אילן סרק ואחר הוא אילן מאכל, וכל שהספק נחמת חסרון חכמה וידיעה אינה נכנס
 צדק הספק (ע' ט"ז יו"ד סי' ג"ח סק"ט) ובסי' ק"י סק"ל(ד), לדעת שו"תים היא זו, ואסילו
 דברנן ספיקו נמומא וזהו דייקא התורה. אשר מדע, להורות דבידיעה ודאית מותר אצל ספיקו
 אסור היא נחמת חסרון חכמה וידיעה. וזהו נתיישב גם מה שחמה בכר"ע סי' ק"י מנאי דמקסינן
 (רי"ג י"ג) ודלמא עייל ולא קים להו, אלמא דאי הו' מוסקי להו אי הו' קליד נכרי או קליד
 ישראל לא היו יכולים להקריב עומר, ולדעת הרמב"ם דמסקו מה"ט שרי' מנאי לא היו יכולים
 להקריב בספקו. ודוחק לומר דמסקיף לא הו' מעיילי סולין לעזרה, ע"ט. ולדברינו הך ספיקא
 להבטין צין תצואה שנתצטלה שלישימה או לא, הוא חסרון בקיאות חסרון חכמה וידיעה, לא מקרי
 ספק דניחל צ"י לקולא אף דברנן כט"כ דלאוריית', ועיי' ט"ז (יו"ד סי' ג"ח) דלכצ"ח דצסקא
 חסרון בקיאות אף דהוי ספיקא לכל העולם לא מקרי ספק כלל:

כא (ב) זקנין ושופטין. ר"ט ור"י פליגי (ר"ט עגלה ערופה) לר"ט זקנין ושופטין מלא נינהו,
 ולהנודדו שיהיו זקנים המיוחדים שצופטים, והם מצטלחת בגזית, ולר"י צע"י זקנים ושופטים.
 הנה לר"י ור"י של ושופטין הוא לתוספת, וחקנים למוד ושופטים למוד ותרווייהו צע"י, ולר"ט הוראת
 ור"י כוללת של (שהוא חמת המורלותיו כמ"ט צמור כ"צ מ' צנבלה וטרפה) וצעמו זקנין של
 שופטין לא זקני' סנהדרי קטנה כ"א של סנהדרי גדולה שהם המיוחדים לשופטים בישראל: (ג) העיר
 הקרובה. לרצותינו (צ"ב כ"ג) אין העיר הקרובה מציאה עגלה ערופה אלא בזמן שמתן העם שנה
 כמו מתן העיר הרחוקה ממנה, אצל אם היו אלו שצמחוקה מרובין על אש"י הקרובה ממנה הולכין
 אחר הרוב, והמרוצין מציאין העגלה, והלריכו שם בתלמוד ערד תנאי אחר, שהעיר הקרובה היא
 יושבת צין ההרים שאין דרך רוחמים לצוא ממקומות אחרים לשה, דל"כ הולכין אחר רוב האנשים,
 דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב. והדבר נחמיה לאוקמי קרא צכאשי בוונא דוקא שהעיר הקרובה
 היא יושבת צין ההרים, וגם שמתן אנשיה אינו פחות משאר ערי הסביבה, והוא דבר שאינו מלוי
 ומילתא דלא שכיח, וכמעט דלא משכחת לקיומי מאלמד התורה שהעיר הקרובה ממויינת בעגלה ערופה.
 וכללל צידויו שצבל המקומות ידבר הכתוב דבר ההוה ורגיל, ויותר ה"י ראוי לתלות הנחת עגלה
 ערופה צמה שהוא מלוי ושכיח דהיינו ברוב אנשים, ולומר "העיר אשר אנשיה רבי המספר תציא
 עגלה ערופה" לכן אומר לי לצי כי לשון ומדדו וכן לשון העיר הקרובה שאמר הכתוב יש לפרשו
 צע"י פנים, הפנים הא' מדה חושית, שמודדין צבל מדה אורך השטח מן החלל אל העיר, והעיר
 שציה וצין החלל הוא פחות צממות המדה ממה שצין עיירות אחרות לחלל, היא נקראת עיר קרובה.
 שהיא קרובה אליו צממות מרחק ומקומו. והסן השני מדה משצית כמו ש' מדות צמון המוסרי
 על הדעות והנהגות הישרות המשוערות צממות השכל, כי המשער דעותיו ופעולותיו והנהגותיו צמון
 ושיעור ראוי עפ"י יסודות התורה והמחמה נקרא צבל מדות טובות, וכן כמס' השיעור והנדרים
 נקרא חכמת מדינה. ומה (ישעיה ס"ה), ומדותי פעולתם אל מיקס, כלומר שיטוער עונם פעולתם
 מדה כנגד מדה. ורצותינו ישמשו לשון תדידה על לשון אומר ושיעור צברכין י"ט צ' עד שאומדין
 ימודו את היד. ולפ"י ע"ט ומדדו אל הערים אשר סביבות החלל, שיטערו צמדות השכל אחר
 עיר מן הסביבה יותר ראוי לומר עליה שאחד מאנשיה היה הרולט, ואחרי שהמונח צידויו שיומר
 ראוי לילך אחר הרוב מלאמר הקרוב, א"כ העיר שאנשיה רבים צמספר משאר ערי הסביבה, יותר
 קרוב אל הדעת לומר שנהרג מאחד מהם, והעיר הזאת שאנשיה רבי המספר נקראת עיר הקרובה
 כלומר קרוב אל השכל שהחלל הוא מונה, כענין קרוב לשמוע מתת הכסלים זכח (קהלת ד') שפי'
 הר"ט צ"ח קרוב אל הדעת לשמוע ולקבל אזהרה זו ללכת צטהרה אל צית חלקים, מנתינת הכסילים
 זכח על סבלותם. הנה לפי פן זה השני סובל לשון המקרא גם דעת רצותינו ללכת אחר הרוב
 ולא אחר הקרוב. ודע דצטויה מ"ה ילפי' מקרא שאין מודדין אלא לעיר שיש צה צ"ד, פי' צ"ד
 של כ"ג, כמ"ט הרמב"ם. ונתקשו צו הרצ צצאר צצע וצכ"פ ספ' ס"ג, הא מלות עשה למנות
 צ"ד של כ"ג צבל עיר ועיר שצ"ח ככתוב שופטים ושופטים מתן לך צבל שערין, והיאך נמשחת
 עיר צח"י שאין צ"ד, ואם היא עיר שאין צה ק"כ אנשים ואינה ראוי' לצ"ד א"כ צל"ה אין
 מודדין לה אעפ"י שהיא קרובה יותר מהעיר שיש צה צ"ד, דכיון שיש צה צ"ד ע"כ דאית צה ק"כ
 א"כ היא היא דמשי' ורוב וקרוב הולכין אחר הרוב והעיר שיש צה צ"ד היא דמחוייבת צעגלה
 ערופה. ע"ט שהניח צ"ע. ולדעתו אין כאן תימה דהא עיר שאין צה שנים א' לדבר וא' לשמוע
 כלומר שאין צה שני חכמים גדולים א' ללמד ולהורות צכל התורה כולה, וא' יודע לשמוע לשאל
 ולהשיב, אין מוסיצין צה סנהדרין אעפ"י שיש צה אלפים מישראל, כמבואר צנסהדרין זי"ן וצנמצי"ט
 פ"א מנסהדרין ה"ה, א"כ ע"כ ע"ז אמרו אין מודדין אלא לעיר שיש צה צ"ד: (ד) גחל ארתן.

קשה שלא נעצר (רש"י), לדבריו נחל האומר כאן אינו של מים אלא ענוק. ולהרמב"ם (ס"ו תרומה) נחל איתן הוא נחל ששוטף במזקה. וכתשו' מהר"ק שרש ק"ח (מוצא צד"ל) כתב דמשמעות התלמוד כפרש"י, דמנן החם איתן כמשמעו קשה, וחגי עלה מנין לאיתן שהיא קשה שן' איתן מושבך, והאיתנים מוסדי הארץ, דפשטיה דקרא משמע כלע קשה והרים קשים, ולהרמב"ם הו"ל להציא מקרא מלא נועל על מחוק המים, דהיינו הוצאת נהרות איתן (תהלים ע"ה) דדמי ממש לנחל איתן להרמב"ם, ולמה דחק להציא ראי' מואיתן מושבך, אלא משמע כפרש"י. וכתשו' חכם לבי שאלה ל"ב כ' עליו וצעיני יפלא דמאי ראי' יש מנהרות איתן אס רלונו מחוק השטופס אי לטון ישן כמשמעות אחרים צגמי, אבל מואיתן מושבך שפיר מוכח שהוא קשה מדכתיב וסיס צבלע קקן, וכן תשמעו הרים את ריב ה' והאיתני' מוסדי ארץ שהוא כפל ענין צמלות שזיות וגם מדקרי להו מוסדי שמע מנה דחוקים הם, ע"כ. ולדעתי אין כאן תשובה למהר"ק, כי הוצאת נהרות איתן קאי על זקיעת ים והירדן ככתבי"ע שם, וכי יש לנו מחוק שטיפת מים יותר מומיני הים והירדן, ואם היה היזרון צנחל איתן דעריפת נחל מים ששוטף במזקה כהרמב"ם, יותר היה ראוי לתלמוד' להציא קרא בהוצאת נהרות איתן, דמוכח מני' המכוון האמתי נהר ששוטף וגם נהר ישן, ולא להציא מקראות שאין זכר בהם מדבר נחל כ"ח גושים ארליים, אלא משמע כרש"י ולי עוד קשה מקרא (עמוס ה') ויגל כמים משפט ולדקה נחל איתן, שפי' המשפט יחרצה כגולות מים הנובעים תמיד, והלדקה נחל שטופטים זו המים במזקה, וכתבי"ע שם לנחל מוגבר (ע"ש ר"ש צ"ח), ואלו היה נחל איתן דעריפתה ג"כ נחל ששוטף מים במזקה כהרמב"ם, צודאי לא הוי שציק תלמודא לאיתני' הך קרא ויציא מקראות שאין בהם שום משמעותא על נחל מים. והנה כתשו' חכ"ל הג"ל מציא סייע להרמב"ם, ומה דפסקים י"ג רש"ב אומר ס"י להרים מילין ס"י לעומקים דקלים ס"י לשפלים שקמים ס"י לנחלים קמים, י"ח לנחל איתן. ואומרי' צסקר תעניות קשה עומד במקום מים, וקרא כתיב כאשר יבד הקנה צנוים, מוצאך שדרך הקנים לגדל צמים דוקא. וראי' זו הציא ג"כ תמוס' רע"ק שם צטוטה. ואני העניי ראי' זו איני מכיר, כי המעיין במקור דברי רש"ב, שהם צחופתא דשביעית פ"ו יראה צעליל שאין כוונתו על נחלי מים, כי שם צחופתא ידבר משלש אריות לצבור ושלשון של שלש שלש החר והעמק והשפלה, וקראו שם השמות הפרטיים שצבלל הרים ושבעמקים ושבעפלי'. ואח"כ צא רש"ב לתת עליהם לוינים ענעיים כוללים, להסיר מילין לשפלה שקמים לעומקים דקלים, וצחוק העמק והשפלה לין ג"כ את הנחלים, ודבר הלמד מענינו הוא שיבין אל נחל הנמנה צבלל העמק והשפלה, לא אל נחל מים שצבלל אריות. ואף שהקנים גדלים במקום מים, מ"ח אין מזה המלטה שאין קמים רק במקום מים ולא במקום אחר, ודומה לדברי נחל, שהרוב מ"ח גדל במקום מים מ"ח גם במקומות יבשות יתכן (ע"י סוכה ל"ד וברא"ש ורמב"ם שם), ולדעתי יש ראי' צרורה לדעת רש"י דנחל איתן דעריפתה אינו נחל מים, מדאמרי' (נדה ח') ג' צחולות, צחולת אדם צחולת שקמים צחולת קרקע, צחולת קרקע שלא נעצדה נפקא מנה לנחל איתן. ואמרו שם חיזוהו צחולת קרקע כל שנועלה רשישין ואין עפרה תיחות, נמלא צה חרס צידוע שנועדה. מוצא מזה דנחל איתן דעריפתה קרקע קשה הוא כרש"י, לא נחל מים כרמב"ם. וראיתי להמ"י (צטוטה פ"ע מ"ה) שכן דמחלוקת רש"י ורמב"ם צזה תליה צפלוגת' דר' יאשיא ור' יונתן, דלר' יאשי' דאשר לא ירע משמע לשעבר, נחל איתן קרקע קשה הוא, ולר' יונתן דלהצא משמע, נחל איתן הוא נהר, ע"ש. הנה מלמד שאין דברי' מוכרחים הם תמוהים שכן' דלר' יאשיא לא אסרה תורה לזרוע להצא, והוא הפך התלמוד, דבשרי' אמר שם רבא דלהצא כ"ע לא פליגי דאסור. והנה דעת רש"ב (צ"ב כ"ה) צפירושא דנחל איתן כרש"י, וכ"ד הר"ם רפ"צ דפאה, וכ"ד אונקלוס וי"ע שחרסם כלן לחקל צייר, והוא לטון שמונה והאדמה לא תחס תרגומו לא צחור: (ו) על העגלה. במקום עריפת עגלה ירחו ידיהם (שם צמנה וצריית') כי עגלה ערופה הוא מהקצרין, ומקום עריפתה הוא מקום קצורתה, אי"כ הרחלה: על העגלה: (ז) לא שפכו. ר"ל לא גרמו שפיכה ומ"ש רע"ס, שלא הסתו שום נודע לרולת צארץ: (ח) ונפטר להם הדם. ונפטר מורכב מן נכפר לכשתר עבר מנצין נפעל, ומן התפטר לכשתר עבר מנצין התפעל, וטעם ההרכבה כי אף שהערופה תפטר על הארץ שלא יקוב עונש על שפיכת הדם, מ"ח אס אחר העריפתה נחלה הרולת מייצים אלו לדורו (ערש"י צוחלה תבער), הנה צחוקן זה נגלה למפרע שלא כפרה העגלה על הדם, ואין יאמר ונכפר להם הדם צנפעל לצד, אס אפשר שאינה מנכפת, לכן הורכבה תפלה מן נפעל והתפעל, שהתפעל יורה על פעולה דמיונית שאיננה צפועל, כמו יש מתעשר יש מתרושט, ולהורוחו שלפעמים לא תפטר העגלה על הדם, כי אס נמלא אס"כ הרולת ואז יכופר לארץ צדס סופרו, ונודע למפרע שכתרה העגלה היחה כפי הדמיון לא צחונת, ואס לא ינמלא הרולת אז יכופר לארץ ע"י מעשה עריפת העגלה, וע"ז הורכב עומה הנפעל המורה על כפרה גמורה (נ"ח). והרע"ס

כ' ונכסר יכסר נדיני שמים צדס שופכו צלוחן שיהיה נראה כמתכפר מאליו, ע"כ. והוא יחזר ככן: (יא) אשת יפת תואר. אשת אפילו אשת איש (ע"י מרז"ל) שהיה לו לכתוב אשה יש"ת כמו אשה יפת תואר את, כי אשה עם כלל לכל נקבה צין בעולה צין צמולה, ומדשני קרא וכתב אשת, ש"ת אפי' אשת איש, כי לא מלאנו צכל המקרא שיאמר אשת כ"א על בעולה דוקא (רו"ס). והרמ"ס כתב דמלת אשת מיותר לגמרי, ואין זה נכון, כי לא מלאנו צכל המקרא שיזכיר יפת תואר מבלי זכר המתואר; והזקוקי אמר שמלת אשת סמוך, ואין לסמוכו אל יש"ת, כי אין טעם לומר אשה של יש"ת, ולרבותינו פי' צמסרון המתואר וכלו כתוב אשת איש יש"ת, וגם זה אינו, כי כבר מלאנו אשת מוכרת כמו אשה לידה, אשת בעלת חוב: (יב) ועשתה. לשון ספרי כ"א אומר תקיץ ר"ע אומר תגדל, אחר ר"א נאמר כאן עש"י צראש ונאמר עש"י צפננים מה עש"י האמורה צראש ר"ע אומר תגדל, אחר ר"א נאמר כאן עש"י צפננים מה עש"י האמורה צראש ונאמרה עש"י צפננים, מה עש"י האמורה צראש ניוול אף עש"י האמורה צפננים ניוול, ורמ"י לדבר (לדברי רבי אלעזר) ומסיבשת צן שאלו יבד לקראת דוד המלך לא עשה רגליו ולא עשה שפתו (מאי עש"י העברה) [דבר אחר עד די שער"י כנשרין רבא וטופרוהי כפריין] ע"כ צפנני. הכן תיבות לדברי ר' אלעזר המסוגרי צעגול ליחנסו צפנני, ואינון צתלמוד לפנינו יצמות מ"ס. אמנס צילקוט שהציא דברי צתלמוד ליחנסו להכך תיבות. וכן הכך תיבות מאי עש"י העברה ליחנסו צפנני כ"א צתלמוד עם, אמנס ממה שפירש"י "אלמלא לעש"י קרי העברה" נראה שלא היה לפניו הגירסה צתלמוד. דאל"כ למה כתבם צפניושו, והך דבר אחר וכו' אינו רק צפנני ולא צתלמוד. הנה לגרסת הספרי יראה, דהך "ורמ"י לדבר" הם לדברי ר"ע, כי להיות גדלות פננים דבר ניוול אינו דבר מוחלט צכל תקום וצכל זמן, כמ"ס רמז"ן מנהג הנשים לגדל הפננים ולצנעם צמייני פוך ולצנעוים, וכ"כ מקפרי קורות הוונים, שאלל רוב צני קדם ה"י גדול פננים ליופי והיו כוחלות אחת צצנע, וגם צמונינו ראינו כמה אנשים חסונים המתפארים להסבצר לעיני האדם צלבושי יקר ומכלול, מ"מ יגדלו לפננים, ואף שאינם כוחלים אחת, אבל ינקום מכל מה שחתת לפננים מויעה וכדומה מדצנים המתפארים ומנאסים אחת, הנה לאנשים כאלה גדלות פננים חשיבות הוא להם ומתצדדים צו יותר מקבלתם, כי יפוי הדברים אינם מניאות פנני לעלמם אבל הוא נשוא על הרכבת המקבל שהורכב על חופן שתה"י הנירה היא ולצנע מקובלת אלי, וינייר אחת המקבל צניור היופי, וכן צצנניתי כיעור הדבר, שהתשמת עדי"מ אינה כעורה צעלמה, כ"א מלך שנומה צלתי מקובלת עלינו ואלו היינו מורכבים על חופן אחר אפשר שהיינו חוונרים על התשמת שהיא היסה שצנעוה, הנה כעור התשמת אינו נשוא עלי להיותו איכות כעדר עומד צעלמותו, אבל הוא נשוא עלינו, ככה היופי אינה כ"א איכות מלשך, ולכן ישחנו יופי הדברים צנקום וצמון, הלא זה שנים רבות היה גדלות הזקן דבר מוכער צעיני העמים עד שהיו מלעיגים ומצדים את צעלי טפשי זקן, ועמה מקרוב התחדש להם גדלות הזקן לכבוד, עד שיחפארו ויחגאו צו, ולזה כאן על וראית צצני" אשת יפ"ת. הוכיף ראב"ע יפ"ת צעיניו. וכ"א צפנני, אין לי אלל צומן שהיא יפ"ת מנין אע"פ שהיא כעורה ח"ל וחסקת צה (כי חסק הוא דצוק צלא טעם) ואחרי שאין גדול פננים דבר מוחלט להיותו ניוול, מאין לנו להחליט ולומר, כי ועשתה את לפננים שהמכוון צו לר"ע ניוול, שהיא גדלות פננים, פן אין זה הניול צכיוון עליו הכתוב לפי הזמן, לכן הביא ר"ע רמ"י לדבריו, שעל גדול פננים ה"י כונת המקרא, ממה שנאמר צמסיבשת לא עשה רגליו ולא עשה שפתו ואת צגדיו לא כבס, שה"י זה להטעור צצרת דוד, מנאמר מזה שמוניעת קלינת לפנני רגלים וגדולם ה"י אז ענין המניול והמלער, וגדליה גם החורה התנונה צמונה על ניוול כזה, ועוד הביא ר"ע רמ"י דניול המקרא הוא גדול פננים ממה שנאמר שער"י כנשרין רבא וטופרוהי כפריין, שנתגנה צגדול פננים. הכי כ"ל לפרש לשון ספרי שכתוב צו "רא"י לדבר" אחר דברי ר"ע, דהיטעם דלישנא יורה צצניור שהוא מוסב על דברי ר"ע. אמנס אין השתלמותו להביא רא"י לשון עש"י הוא ענין גדול ולימות, כי זה ידענו מנמה תקומות, ועשת את התצובה, עץ פני עושה פני וכדומה הרכה, אמנס ראיימו אינה רק להרות, כי גדול פננים הוא נקרא ניוול המקרא, ואף שצומן מן הוונים וכל ניוול זה להשתנות להיותו יפוי צעיני אדם, אין לנו רק מזה שכייונה עליו החורה. אמנס לגרסת צתלמוד דקרא דמסיבשת הוא רא"י לר"א שפי' ועשתה הקלון, כמו דהתם לשון לא עשה רגליו ולא עשה שפתו, לשון עש"י פי' העברה וקלינה הכא נמי פי' ועשתה היא קלינה, ולא קפיד קרא על ניוולה וגזרת הכתוב היא כמ"ס רש"י. והנה התם רור"ה העיר על רא"יית ר"א וכתב, לפי עיקר משמעות לשון הכתוב אין משם רא"י כלל ואדרבה היא רא"י לצתור, כי כל לשון עש"י צכל המקרא הוא לשון תקון ולמימת התצובה גם הוא תקון, וצבור כי קלינת פננים הוא תקון לגבי ידים ורגלים, והיא השתמה לגבי פננים הנקללים, ואילו ה"י

כתוב הכא ועשתה את ידו, אז הי' הגדון דומה לראוי' של ולא עשה רגליו ולא עשה שפתיו, שנתייחסם התיקון לרגליו ולשפתו, ואין שפם שם לשער של השפה העליונה כ"א אל השפה העליונה וקום השער, לכן עשיית השפם הוא תיקון השפם והיינו גלות שער השפם, וככה עשיית רגלים נוסף על קליפת לפרני רגלים שהוא תיקון לרגלים, לכן צדור כי ועשתה את לפרני' שייחס העשי' ללפרנים פירושו הגידול שהוא תיקון ללפרנים, ואילו היה הרגון צו הקליפה היה לו לייחס העשי' אל הידים ולומר ועשתה את ידו דוגמת לא עשה רגליו, וזה צדור, עכ"ד. ומזה אני על חכס זה שצבל תקומות צדוריו יכבד מאלד דברי תלמודיים וישתדל לרדת אל עומק דעתם, איך פלטה קולמחו לכחצו על ראית החנא ר"א שהיא ראוי' לתמור, ע"כ אני אומר כד כייס ושכב כחצ להך מילתא, כי צהקין לא היה נעלם ומנוו שגיאות וטעות דבריו, כי אז היה רואה כי ראשי המפרשים וצעלי הלשון עומדים נגדו, כי על שפם יעטה (תזריע י"ג) פירש"י שפם שער השפמים (ליפתען-קענעבלצארט), וכן לא תעטה על שפם (יחזקאל כ"ב) ועטו על שפם (מירכ ג') פי' ד"ק שפם שער השפמים, וככה פירשוהו צעלי שרשי הלשון צדוריים. ואם היו עיניו סקומות להצביט צדיקר יסודו, שצבט עליו צביו זה צמה שאמר כל לשון עשי' צבל הוקרח הוא לשון תיקון, ולזה אין נוסף לשון עשי' על קליפת לפרנים, אז היה רואה כי יסוד רעוע הוא, כי מה יענה על לימים אשר אני עושה אותך (יחזקאל כ"ג), ורצו פשעיד מה תעשה לו (איוב ל"ה) אין לשון עשי' צבל אלה כ"א קלקול והשחתה, וכן על החצלה צגוף כאמר (ט"ז י"ד) ועשה רעה, לכן שפיר לשון עשי' גם על קלוץ לפרנים. וגם אי יחציק לי עשותי' כי שפם אינו שם כ"א לאצר השפה העליונה מ"מ יהיה מלשון הוקרח עלמו מוכה שאינו מדבר תתיקון האצרים עלמם שפם רגלים ולפרנים, דא"כ שהאצרים הם הוקצלים פעולת עשי' היה מן הראוי להוסיף מלת את ולומר לא עשה את שפתו, את רגליו, דבזה היה סימן הפעול מצורר, אצל צביונה השמיט הוקרח מלת את להורות שאין המצוררים צוקרח הב השעולים, כ"א מה שענתם, והמוזן מאליו דהיינו לפרני רגלים ושער השפם, ולא יחסר לנו הוקרח מלת את סימן הפעול כ"א צמקים שאין לטעות. והנה ר"א הולך להצבא ראוי' לדבריו, כי לדעתו לשון ועשתה לפרני' יולא וכל מדברי שבוקרח זה שענינם לער וניוול, וקליפת לפרנים אינו ניוול, לכן הולך למזק דעתו מקרח דמפיצט להורות צו דלשון עשיה יורה עכ"פ ענין קליפה. אמנם ר"ע יחא לי טפי להשוות ענין ועשתה לפרני' לאינד דאית צבו ניוול, אף דלשון עשי' דוקרח זה אינו כמשמעות לשון עשי' דמפיצט. ולא הולך לתמור ראית ר"א, כי דבר זה רגיל מאלד צב"ק כי מלה אחת ישמש דבר והפכו צבין וסחירה, ויתצאר צבל פפם לפי תקומו וענינו, כנ"ש רש"י על לדטו (תרוומה כ"ג ג') כן לשון עשי' דמפיצט יתצאר לפי ענינו על הקליפה, וכאן לפי ענינו על הגידול, וצמחת הקליפה צשער ולפרנים היא קצת גדולה. ודע שראיתי לצבל זית רענן שכתב על גרסת הספרי הג"ל דגרס דבר אחר שהוא סיוע לר"א, דוקחאמר וטופרהוי כלפרין משמע כהם גדולים תקוף לפרנים, וכיון שהלפרנים קריים גדולים אי"כ הא דקחאמר ועשתה את לפרני' פירושו תקוף הגדולים, דאי ס"ד ועשתה פי' מגדל אי"כ. איך קרח לה לפרנים הלא עדיין אינם, עכ"ד. ודווקא פירושו זה מצוחר, ולא הנראה לדעתי כתצתי צביאור לשון הספרי. והנה לא ידעתי לר"א דועשתה לפרני' הוא הקלוץ אעפ"י שאינו ניוול, אם לדעתו גם וגלחה את ראשה אינו לניוול, כי לשון גלות איך משמעותו דוקא גלות המנוול דהיינו עשיית הקרחה צראש עד שיסאר פרוע צלתי סום שער, כי צמחת לשון גלות מלאכווה גם על חבלתת המיפפה, דהיינו שמגלח אותן שערות שגדלו פרוע וחלויים צלי סדר נאות וגרוזים אותם צשטט מיושר ונאה, כציוסק ויגלת ויחלף שמתיו, שאין ספק שהי' גלותו על סדר נאות לכבוד המלך כחילוף שנותיו. וכן גלות דלצשלוס (ט"ז י"ד) ונגלחו את ראשו כי כבד עליו וגלחו, ומצוחר (נויר ד') שלא גלחו ממש כ"א הקלת הכבדת השער, וכמו שהכריחו תחום' שם שאצשלוס לא גלת לבגרי, שהרי תכלה צשערו, ומעשה חלייתו היחה סמוך למעשה חגלחתו (ע"ש ת"ט) ואמרו שם, צבי מלכים מגלחים מע"ש לע"ש, הנה כל אלה הן חגלחות המיפות לא מנוולות, אי"כ אפשר לר"א שאינו מקפיד על נוול הלפרנים, גם על נוול השערות אינו מקפיד, ואפשר ג"כ דעתו כדעת המפרשים צזה, שכל המעשים האלה הם כדי שתחגייר צברון כפפה, כנ"ש ראצ"ע רוצין' ור"א שתתקן ראשה ולפרני' ותכין עלמה להחגייר וליוטה, ותסיר שמת צצוי' שם צגדים רעים ומנופפים כי השצים אותם יסירו מעליהם הצגדים הטוים והאלים וילצישום בצלוי' סחצות, אמנם לא יכריחוה להיות שומחה, כי צהכרו טצעה תרגיש לעד פרייתה ומקוצי', לכן יניחו אותה שחצבה את אצ' ואנה ירח ימים, כדי שתמלא מרות לכפפה, כי יש לעצבים מנוחה והסקנו צצבלם, ובזמן ההוא לא יכריחה להגית דתה גם לא יצעלנה אז צהיחה לעקת מרה על אצותי', אצל אחרי צבילתה וטהרתה וחליפת השמלות וצכיית הקרצים תחישצ דעתה וחתלנה לצעלה

לצפלה ותשתחוה לו כי הוא אדוני ותחגייר בלטה. אמנם לרין ציבור מנין לי לרע דרך הלכה גלות של ניוול הוא, שמא הוא בגלות דיוסף והצטלום להו גלות של חיקון, וי"ל דמסקא לי לרע הכי ממשמעות והבאתה הקדמו, כי מאמר והבאתה אל תוך ביתך יורה שהוא לוי עליו למייצו להציאה אל תוך ביתו, וכתיב הרמזים (פ"ח מולכים) לא יעלנה וילך לו אלא מניקה לתוך ביתו והבאתו אותה אחרו אל ביתו אין ספק שהוא צעיר ושלא לרונה, כי לא ינחא לי לאינש לעזוב ארץ מולדתו וביט אבותיו ועמו, ולהתגורר בארץ אחרת בין אנשים אשר דתיים שונות מכל עם, וצויתו זו הנלקחת דרך צו ושני שטוהגים בהם דרך ציון ושמות (כי אינה יודעת משפט ישראל שיוצאים עליו שלא למכרה ושלא להשתמר ולשמש בה כאלה השפחות הזרות), הנה כמו למאמר והבאתה אל תוך ביתך, הוא מעשה המומייב עליו לעשות, והוא צעיר ושלא לרונה, ככה מאמר וגלמה את ראשה הבא אחרי, סובר ר"ע שהוא מעשה המומייב עליו לעשות בה צעיר ושלא לרונה. ואחרי שהונת, שהגלות הוא הכעשה צע"כ ושלא לרונה, תו אין ספק שהוא גלות שיש בה ניוול ומיחוס, כי אם נניח את הסצוי הזאת להסתבג במלצושי ובעניני גוטה כפי רונה, הדעת נוחת שמתקשה דרך כל השנים ותשים עדי וקשורי עליו, כי אחרי שהתרחקה כעת ממדינתה ואין צו תקוה לשוץ אלי ולראות בית אבי, ומראה שהצונה אותה לא יתעמר בה לעצרות פחד ולא לקמה עמו להיות כאלה השפחות הזרות לעשות מלאכות נמאקות, אבל כהפוך הוא, מראה כי הצונה אותה, אחרי שהתקפה נפשו בה לנח עליו במלחמה לא ינאס בה גם עתה צויתו צביתו, וגם כעת ממלא מן צעירי שיושיבנה אל תוך ביתו (ולא אמר קרא אל ביתו כי"א אל תוך ביתו, כתיב הגר"א להורות שכבודה צו מלך פנימה, וכן מנשים צאה וגו', ולכן דייק קרא אל תוך ביתך שחשב צאה צביתך, וגם צעושה בה ניוולים אינו רק נגד יצרו לא לצויתה צפני אחרים וכתיב אל מוליא ש"ר שנחשב לו לעון כי מוליא סם רע) צדד המיוחד לו, גם מראה שהצונה אותה מנגבל עמה ומדצד על לבה לקבל צרעון טוב להכנס תחת כנפי הסכינה, ואם חשבת אליו הנה היא נשואה אליו ותשז עמו מיד כאשר היותה עם צעלה (כלשון הגרייתא יצוות מ"ו) צקצלה עליו משבילה ומותר בה מיד, והיינו כשהיתה פנוי, כי רק צשהיתה היפת מחר נשואה לריכה ג' מדע"ה להצמנה, כתיב הוי"ת להדי צפ"א וגיירושין הכ"א. וצמנס נדחק הכ"א (צפ"ח מולכים ה"ה) בלשון הכפית' דמותר בה מיד). הנה אחרי ראותה כל אלה, אף שעדיין לא תסכים צדעה גמורה על זה, ולא תהיה דעתה פנוי להתיפות ולהתנאות לפניו, עכ"פ לא יעלה על הדעת שתעשה הפך מזה, להתטול ולהמאס צעיניו, הנה הוא מנזרח כי אם נדרש וגלמה על הצנניה שהיא תעשה כפי רונה, ודאי לא יהיה מוצדו גלות שיש בה ניוול, אבל אם נכרש וגלמה מיוצ וטווי עליו, ודאי הוא דומה למאמר והבאתה אל תוך ביתך שהוא צעיר ושלא לרונה, והוא גלות שיש בה ניוול. זה הניל צדעת ר"ע דשפיטא לי דבגלות ניוול משתעי קרא, שהוא משום השמות מעשה הגלות למעשה להצאה הקדמו. כי דעת ר"ע דלעולם בהם תעבדו הוא סוב (קוטו ג') ורמז גואל הסם הוא רשות (מכות ז"ב) הוא משום השמות והשתנות השעלים הבאים זה אחר זה כתיב צפרשת אומר (כ"ב ז') וצא השונט וטרה, ואם נאמר דל' אלעזר פליג אדר"ע גם בגלות, אע"ג דקובץ (גטין ל"ח) דלעולם בהם תעבדו טוב כר"ע, הכא קובץ דהוי' רשות, דאין למילף מעשה דגלות ומעשה להצאה, כיון דהשעלים משונים זה מזה, זה לכנס זה לכשתת: (ג') שמלת שביה. (ערש"י) שנותיהן מתקשות במלחמה, והיא תחזרה מהם שהסונא ישים עיני וצדו אל הבגדים הנאים, ויסור לצדו מכלי מות של מלחמה, ולא ישמור עמו; מלת שמלה הונח על הבגד העליון העשוי להתקטט, וכן לא ילכש בגד שמלת אשה מרגמו תקווי אמתה, והוא מוצן במלת שמלה אשר בה השטה מתקטטת צחיקונה (הגר"א): ואחר בן תבא. אמונן מאליו שאסור לו לנטאש קודם שהיא מתגיירת וטובלת ככל הגרים, לכן הוסיף אוח וי"ו במלת ואחר כן, דנלל וי"ו היה משמע מכיפת המאחר אל המוקדם צלי הפסק צנתיים וצוויי שסוראחו מוספת (אונד) יורה על הפסקת דבר בין המוקדם והמאחר, כתיב (לך לך ט"ו י"ד) ואחרי כן יאלו: ירח ימים. יצ"ח מלת ירחין די מדע אין היא מעצרה ומן צדד כדן תיעול לוותה, הוא דעת ר"ע צפ"ח, להצמין בין זרע ראשון לזרע שני, וי"א רש"א (יצוות מ"ז צ'), וכ"פ הרמזים (צפ"ח מולכים), ואף שצא עליו ככר ציאה ראשונה, לרין הצמנה זו, כי הטול מציאה ראשונה אינו צו וגריכים לגיירו (ערמז"ם סם וצ"ב); לכן ע"ד הפשוט אינו מוכרח לוונר שהמיר לו הקרא ציאה שני, אחר כלות ירח אחד לצד, כי צמנה תקומות מלאכו סם הכלל בלשון ימיד וטופל על הכבים, כשמות הקצון והמין, וטפל שמה שור או מנור מורה על ימיד, והיא לו שור ומנור מורה על רבים, כמאמרים כ"ו שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרט לך הכתוב אחד, וכן שער צנגע הפך לכן ארז"ל שער שנים, וכבר דרכו מהלכי הפשוט ד"ז עד שאמרו על וזהר תעשה לנה, ומתח התבה

נלה תמים, שעשה שם יותר מאלה ופתח אחד, כי מלך הסבא הי' נהר ופתח בכל מדור ומדור שבתיה, דל"ב היל טורח רב להכניס תפסר הרב ומנע"ח דרך פתח אחד להעלותם ולהורידם ולהקינם כל אורך ורוחב התיבה, (וכן ואת המפור לא צתה, לך לך ע"ו, כולל את התור ואת הגזל), ויהיה שם ירח כאחד מאלה להיזוהו שם הכלל בלשון יחיד, ויורה על יותר מאחד, ואהני לך הקבלה להגביל כמות זמן הייחוס הרבים הנכללים בשם הכלל ירח דקרא, והוא שלשה חלשים, זמן הצמח הששה אם היא מעוברת. ובזמנת הנך ג' חדשים, חד מנייהו לצ"י הוא זמן התורה, ועוד ג' חדשים שהם תשום הצמחה הם תחנת חכמים, כמ"ש המ"ל צפ"ח ממלכים, ולפי"ז אחי קרא כפסטי" ירח אחד: (טו) אהובה ושנואה. לרבותינו (יבמות כ"ג) אהובה צנואה ושנואה צנואה כגון שהיא אחת ממייבי לאוין, ונ"ל לכוונה זו נשתנה ליטא דקרא, דככל הפרשה קראה שנואה צו"ו, וצמקום אחד קראה שניאה צו"ד, והיה הזן הנכור לשניאה, כי שנואה צו"ו הוא אחד לאשה, שנעלה מתנהג עונה שלא צדק חנה כראוי לאיש ואשתו, אבל שניאה צו"ד הוא כשם מופשט כלשון ירדה ידיעה קמייה כחילו השנאה מופשטת זמן עולם הששה, וממלא ענין שנאה בלי עולם נושא אחת, כי רק אחתו נשפטו שנכללו על מושג השנאה לא כפי ונה שנואל צפועל, וחק שהשאה צאמת אהובה לנעלה צפועל, מ"מ צמופשט ונמה שיש צינה לנעלה, ישנה כאן שנאה מלך הדת, שהיא אוקרה לנעלה מלך הנשואין, אמנם אין דעת רבותינו להוילא קרא מופשט"ו ולומר דק צנואה צנואה" קא נשחעי קרא שהרי על והיה הזן הנכור לשניאה אמרו צמפרי, הכמוצ מנשרך שזן הנכור לשנואה, כלומר לפי שהיא שנואה יפקוד אחת השם צפן כמו צלאה דכתיב וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחומה. מנאר דשניאה לנעלה קא מוקמו ל"י לקרא, אמנם דעת רבותינו, דאי צלחובה ושנואה לנעלה למוד כפשטי" מוקמית ל"י לקרא, כל ענין למותר, ולא היה לריך קרא לאשמע"י שלא יוכל לנכר דפשיטא ובי צבזיל אהבת הצעל ושנאחו ישתנה דין נכורה ויפקיע המקום וכות הזן הנכור, ולזה צאה הקבלה האמנית ללמדנו דאף כשהנכור להאקורה לנעלה מ"מ לא יוכל לנכר, וצראצ"ע התחכם למותר, אהובה צעיניו ולא לשם, דצריו דמייס זמן הקבלה ומלישנא דקרא: (טז) אשר יהיה לו. ואזל הנכור נאמר לתת לו פי שנים בכל אשר יונאל לו, כי הפשוט נוטל צראוי כצמוחזק לכן נאמר אשר יהיה לו לשון עמיד, והנכור מינו נוטל צראוי כצמוחזק לכן נאמר בכל אשר יונאל לו צענת ירושה לנכר. (הגר"א): על פני בן השנואה הנכור. דקדק הכונן מרקאמר על פני דהא דלמתי השום להן הנכור אין דצריו קיימין ועובר צלאו ועשה, היינו דוקא צמיי הנכור, אבל אם נמת הנכור צמיי אציו אעפ"י שהוא יורש חלק צברתו צקצר ומורישו לצניו זמן הדין, אם אמר הזקן ירשו צני כך וכך וצנו של צני הנכור יטול כך וכך צנכסי, דצריו קיימין בדרך שהם קיימין צמקום שאין שם צבור, וכן אציו עובר צלאו אם לא הכיר הנכור לאמר מותר, כי לא מלאנו על פני רק צמיי, על פני אהרן אציהם, על פני מרח אציו וכן כלם, עב"ד. והטור צפירושו על התורה העתיקה, וזמן החימה שלא העתיק דצריו צמקיו צמה"מי, וגם לשאר פוסקים לא מלאחי שהצילו דין חדש זה, וראיית הכונן מלישנא דקרא יש מקום לדמות, כי יש לפרש לשון על פני, כמו המכניסים אחי על פני (ישעי"ה) שטעמו שלא לרצוני, וכן אם לא על פניך יצרכך (חיוצ ח') וכן לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, שפירשוהו גבד רלוני (גום ווידער וויללען, גום טראָטן) כי מלת פנים יורה על הרצון, ומלת על יורה התנגדות, והיה טעם המקרא לא יוכל לנטל את הנכורה שלא לרצון הנכור, אבל אם הנכור מתלה צכך אין כאן משום לא יוכל לנכר, ואשמעי" קרא צזה אע"ג דצאוונר לא אירש את אצו לא אצו אמר כלום אפילו קנו מיירו (עיי' צמיי פכ"ג מאישות ה"ה, וצאה"ע סי' ל"ג) מ"מ שאני צבור דמתנה קרי' רמונא, אם מוחל את צברתו צפירוש הוי' ומחילה, וכמשמעות ליטא דתלמודא דידן (צ"ג קצ"ו צ') הכא לא קא מחיל, וכמ"ש צבהת אשרי צפ' יש נוחליך (ועיי' צקלות החשן וצנתיבות המשפט סי' רפ"ח ונה שמשפלים צמחילת הנכורה צמיי אציו) — וראיתי להגר"א שכתב. על פני צן השנואה, אפילו ילא הפרטוף של הנכור לא יוכל לנכר שנאמר על פני, ע"כ. מקור דצריו הוא מופשטי, ע"ש. והנה צצבורות (מ"ו צ') אמרי' יכיר זו הכרת פנים, ואיזהו הכרת פנים פרטוף פנים. ונ"ל דצציק הגר"א ילפוחא דתלמודא ונסיב לה לדרשה דמפרי, מדמלניו צצני מוקמוות צתנמוד, צעשעה יוסקין ד' ע"ש וצ"ג נוחליך ד' קב"ז דמוק לרצון דר"י יכיר למה לי, ולא אמר דלעטך להכרת פנים, וכן דחק שם צ"ג נוחליך לר"מ דאמר ארס ונקנה וכו' אחי יכיר לנככים שנפלו כשהוא גובס, אלמא דלא ניחא לתלמודא לפרש יכיר אהכרת פנים. שהצבור יכיר צו צעולם, כ"א משמעווח על הכה שיש צהכרת האצ, כמ"ש התום' שם, לכן ניחא ל"י להגר"א דרשה דמפרי, הנה גם לצצרי הגר"א אין ראיית הכונן מוכרת. ואיש נכון דבר הרב התכם מ' מתתי' סטראשון הראה לי מדת רבותינו (צבצה צמדצ סרש"ה צ') דליחא התם ויכהן אלעזר ואיתמר וגו' רבי ילמך אמר

אמר נסיון רבי חייא בר אבא אמר בחזרו ע"ט. וזוה ראיית הרמב"ן מעיקרה ליתא: (א) סי' שנים. מיל וינ"ע חרין חולקין. מלשון זה משמע שיחטו לכבוד פי שנים כנגד כל המזון הנשאר לכל האחים. היו האחים טעם והמזון שלם מאות יקם הכבוד שני מאות, וארבעה האחים הפסוקים מאס אמת, זה אינו מתבאר בפסוקי, מה מלאנו כשנחל עם אחד פי שנים בחדש [בחדש] אף כשנחל בחדשה פי שנים בחדש [בחדש] מאס עיי' ז"צ ק"יב. וא"כ היה ראוי לתרגם חולקא על חד חרין, וכלשון רש"י פי שנים כנגד שני אחים (אינינן סהייל לווייער צדיעבר) חמשה בניים יתצנו כאלו הם ששה, ושלשה בארבעה, ושנים בשלשה. וכן מאמר אלישע (מ"ג ז') והי נא פי שנים צדוק אלי, אין פי' כפל שיפור דוח נבואה אליהו, דהו דבר בלתי אפשרי להשפיע לו יותר ממה שצדוק, אבל פי' כמו כאן, כי שנים שלק רוח נבואה כנגד שני נביאים אחרים: ראשית אונן. און הונם על הדבר המעמיד והגורם מחוק הדבר, והוא כאן כגוי לשכנה זרע שהוא כס הגוף המעמידו ומקיימו כנודע מן ההפך שהשטייפה צמטגל מתלים בגוף ומאבדו. וכמו שהפס"ז הוא הכח לקיום הגוף באיט, ככה הוא לקיום המין כי ממנו התולדה לחדש. ועצם ראשית אונן התולדה הראשונה היוולדה מחד הטפה הזרעית, ואף שאינה מטפה סורגית הראשונה. בגון שהוליד קרי קודם לכן מ"מ כיון שלא ילא ממנה פעולת ההולדה לא נקרא עלי' שם אונן. וגם אם ישנה תולדה מטפה הזרעית הראשונה כגון שהוליד בן משפחה ונכרית, הוליד ואין זה קרוי בנו לא נקרא אונן, והנא אחריו מן הישראלית הוא הנקרא ראשית אונן והוא צדוק לנחלה לטובל פי שנים. ויעקב שאמר על ראובן צדוקי אחי כמי וראשית אונני, ואמר עליי שלא הוליד קרי מימיו, כ"ל שהוא ממה שקדם אליו כמי, שיורה על הפרי והזרע, כמו לא תוסף את כסה לך, אם אכלתי כסה גלי כסף, וכיון שצמלתי כמי כגד גלה על התולדה שילאה מטפה הזרעית, פ"כ צמלתי ראשית אונני גלה יותר מזה ולהורות שהוא מטפה הזרעית הראשונה שלא ראש קרי קודם, אמנם כאן שלא באמר רק ראשית אונני, אינו אלא על התולדה הראשונה שילאה מטפה הזרעית לקיום מינו בישראל, ואף שלא היטה מטפה ראשונה. דביניאית טפה בלתי קיום המין לא מעלה ולא מוריד צבא אחריו. ועוד דולד מטפה ראשונה כמעט. בלתי אפשרי, דהא אין אשה מתעצרת מניאם ראשונה, ויעקב שאמר ראשית אונני מטפה ראשונה, ע"כ לריכים אנו לומר שמייעבה בלצע, כמ"ט טוב' (יצמות ע"ז דיה שלא ראש) והוא מילתא דלא שכיחא, ולא דיבר הכתוב אלא בהווה ומי. והראש"ע כפז, ראשית אונן, הנודע עם הישר ידבר וכל ישראל בחזקת ישראל. לדבריו לא יתקיים השפט הכתוב אלא לאחד מאלף, ודעתו נטלה נגד דעת מקבלי התורה האמתית: (י"ט) אל וקני עירו. הם הפוסקין, ואל שער מקומו. ר"ל צומענד אנשי מקומו. וכן נגשו הכהנים בני לוי וגוי, ועטו ואמרו, ואלה אמרו הזקנים, ולמה היה הגשת הכהנים, אלא שיאמרו הזקנים צומענד הכהנים (הגב"ה): (כא) והגמורו כל אנשי עירו. אמרו בפסוקי ופי כל אנשי עירו רובגמין אותו אלא צומענד כל אנשי עירו. ור"ל בפסוקי (פ' שלח פסקא ק"יד) רגום אותו באנשים כל העדה כשעשעו (שכל העדה יסליכו עליו אנשים) ח"ל יד העדים חסיה צו בראשונה להמיתו, הא מה ח"ל כל העדה, צומענד כל העדה, ור"ל בפסוקי (כ"ג כ"ח) וסקלוה כל אנשי עירה וכפירש"י שם; נראה לדעתה ד"ל אין מלת רובגמוהו וסקלוהו פעולה עלמית (זעלבסטטהאָפֿטיגקייט), רק פעל מקצב שהוכרתי ענינם צמלם בזה חלוקה, ולכן אמר על אנשי שכם (וישלח ל"ד) בני יעקב צאו אל הסללים אשר עמאל את דינה אחותם, כיון שהנבלה נעשה לפני כל אנשי העיר ושחקו צו נחפזה שחיקה זו אללה כאלו הם צמלם עמאיה, וחרגומו שם (ליעסען זיא ענטשערען), וכן כאן טעם רובגמוהו יחרט על הרגומה שיעשה צמיהם (זאללען אינן שטייניגען לאססען); ובפרת הרע. הוא טעם על עמאלו, כי עמאלו מתפשטת בכל אנשי עירו, ויצערו הרע מקרנס; ובאמת איש בעולת בעל אמר ונכרת העם מישראל (מ"ג כ"ג) ולא אמר מקרבך, לפי שעון בעולת בעל מתפשט בכל ישראל (הגב"ה): (כב) כי יהיה בא"ש חטא משפט טות והומת. הוא מ"ע להמית את האיש אשר יהיה צו משפט מות, יאמר חטא משפט מות, חטא הוא שוגג ואין יהיה משפט מות, גם היה לו לומר כי יעשה איש, מה כי יהיה באיש, אמנם באורו הוא אם נעשה לו משפט מות חטא כלומר שוגג, כגון טעמה חסובה. כשמוציאין אותו למיתה הוא לועק ומתחרט על העבר ולא יעשה עוד, ומסובחו מיראה שנעשה לו הזרות כסגנות, מ"מ אמרה תורה והומת, כמ"ט (מכות י"ג) מייבי כריתות אם עשו תשובה ביד שלמעלה מוחלין להם, מייבי מיתות ביד אם עשו תשובה אין צ"ד שלמעלה מוחלין להם, לכן לא אמר כי יעשה רק כי יהיה באיש, ור"ל שיהיה צו רק קלה מתפלו אשר עשה, שנעשה מזונו שוגג (הגב"ה). והנה רש"י כתב כל הנסקלין נחלין, דברי יסוד הם והלכה כדברי סכמים אינו נחלה אלא המגדף והעובד חלילים (רמב"ן) ולשון חטא דקרא לרץ ביאור, הלא אין לך עון וטעם גדול מסחי אלה, ויתכן כי שם חטא עיקר הוראתו מספרן והעדר, כמו והייתי אני ובני שלעה טעמים כלומר מחוסר ונעדר מכל טוב, וישמש חטא על דבר הנעשה

הנעשה בסוגי. כי נעשה תסקרון והעדר הסגסמה הראוי. וישעם חסד על כל זמנל קיום מיעי. כמיס הגר"ח נעמלי ה' כ"ב ובסבלי סמאחו יתמך. והוא העדר ומסרון קיום מיעו לעשות. ותקלה כלן הגדוף צמס סמא, כלומר העדר כבוד העליון ית'. ומסום כבוד אלהים הסמיר קדל כן ענין הגדוף, לפיזי מלת יהיה ענין ישות ומלאות דבר כענין והיז צינים הסס, וניי"ס בליס כסנה גרמח כמו איס צמטאו ימות צמנת סמאו. והטעם צמנת איס יהיה סמא, כלומר העדר כבוד צמיס נהיז מסנת דבורו על איס, עי' לקמן כ"ב כיו איז לנערה סמא מות: (בג) לא חל"ץ נבלתו. כנסימט הסקר מויגת הגוף (הבא מלד סממת המויגה על הדס ומארי לסלוסימט סמגוף סמי, סעי"כ סמנעל קסור סממות המיונימט סנין זס לזס) נקדל גוף סמח נכלס, והוא מלסון נלוי, סהוא נעלמו סמסר מויגת הדבר והרכבחו, כמו אמרי צלותי סמח לי עדנה, נכל סמל, צני נכד ינלו, ועליו לס ינול (סערוועזען), ומיד סמח סנעיס נקדל נכלס כמיס כלן לא חל"ץ נבלתו, אי"ע סמסמט טו ציוס ולא נקב סנכר עדיין, כי איז למיחז צלי סמסר המויגה סמלה, סהוא סמולסס סעממח סהס סנות המיחז, אזל סמדר סמנועס והרקצון סס רק סימני מיחז לא סמיחז פלזס (רע"ס). ודע לרצומוי סלל סיו מססינ אה סמלוי כלל על סעץ, כי אהד קוסר ואהד מחיר מיד, איז פי' לא חל"ץ ליגת לילס דוקא (אינפערנלכטען), כי"א לסון עיכוז ואיסור (סערווילעגן), כמו עין שדי ילין, לרק ילין צה. והרצו"ז צמט"ו סי' סי"א סבי דוקא כל הלילה, איז דכרו מוכרסיס, ומסעייגל מללל אהר קדל עד צוקר כלסון לא ילין סלכ סני עד צוקר, ומללחי צס' לסס יארדס לתר"י עיי"ש (צט"ו מססדרין ה"ז) סהרצ עכל גמח ורדיס ססיצ על סרדצ"ו, יעו"ס: קללת אלהים. אלהיס הוא להסליג הדבר כמו סרכי אל, סלהנת יס, וכן כלן פי ציון גדול ומסולג מלד הוא ציון סמלי; קללס הוא לסון ציון צכל מוקס (סגר"ח). והגס למח דקיימל"ץ דנחקצרו ציוס סהוא נכללס גם סמנוס לקצור כל מוח מיסרלל ציוס מוחי, כיל סמוכים לזס, מללל אהר חקצור אוחו, סזל סיס מוריס על סמרכי דוקא, אזל אהר חקצרו, דהססצרות סכנוי אל ספעל, סיה יורה על סללל, גם על סלל סממיס (עמי"ס ציוסצ צולל יכלו דנרו), והדעת סמחז, אל על סמומח ספעל סהסרנו עלסצומו צמחי קצורתו כסי"ב צמח מיחז סעעיס. ומסני כן יקראו זיל סמח סלין לו עי' סימסעק צקצורתו מוח מלוח, כלומר סמלוח על סכל לקצרו מלד טוי זס; לפי"ז יתכן להסצ גם ע"ז ומלחר קללת אלהיס מלוי, ר"ל האיסור והסצצ מלקצרו הוא ציון למח, וכלמח (צמ"ק דכ"ב) כל סממיס כולן סממח ממוח סממח לסוילוח ה"ז ממוצס, כי לסון מולין יסמסוהו גם על האיסור והעכוז דצנר, כציומל פי"ו סמצינה וסי"ב מולין, כלומר מסכנין פל"ץ סעווס. וכן קצנן סזל על סמס סממכר עליו עד סיודע לו דרל"ז ספעל, נקדל אהס מלוי, ע"ס סממכר ומעכצ עליו עכסו. וגס אהסכמי ילחר על דבר מסעכנין ומלחרין אוחו צומן (ר"ח זלכע סענעט). ועי' סנהדרין מ"ו, קצורה או ממוס ציוני אי ממוס סמרה, ועלמי"ז מיד מללל סהקסס יעצור גם צעסס:

רב (א) השב תשיבם לאחריך. סעז אפי' מלח סעמיס צממע (ציו"ל ל"ח). פי' סרעניס סעז מקור, יודע חלל כל צעלי לסון כי סמקור נוסל על סמנע וכל סרנו, סממח סמרחי לסלוגי סמור, ומלחר סמרחי לסלוגי וסלוגי סמור, ולסיכך מוריס סעז ססייב לסמיר סעמיס רצות, וכמו כן סקס חקיס עמו, סלח סמלס, עזוז סעזוז, חולתס מן סמקראות, וכ"כ (צמ"ס"ב לסמסי) כהל דלמרי' וצל מנוסל, איז מנעלין אה סמסל לא צמסקן ולא צמי סיחות, לסי סעמי האיסור צלסון מקור קבלטו סעז לרעמו לאסור צולן צמי סיחות, והוסיק עליו צמריע סס, כי סמקור סממע לכל זמן, והמלס הזוח סממעח לכל פעל מפעלותי' בליח סיהי סיטול. כי סמלה עלמה סרמח על סרצו; ולסון סרמ"ז סס לכן קרלו למקור צמס סס סמופל, סולל כל מיני אוחו סמופל, וכן אחר"י מוכיס איז לי אלה פי"א ענין אפי' מלח סעמיס מל סוכס, וסמחי טווי' (צמ"מ ל"ח), ובחצו סס סמוח' דלפי' למ"ד דצנה מוריס כלסון צני אהס מורה ככל דרשוח כה"ג, אה לא כסיס סוכס דלל אחי לרצות, ע"ס. ול"כ סכל דליכל סוכס, דכמי צמיס ל"ל דליימי ל"י מקי' דמיס, סלין מפסיגן סעסס ואסור, כס"כ מי סיחות דמסיגין, ע"כ. וצצ"ו כ' סרמ"ז לסי סהמקור כולל כל הזמיס לכן כסעז צמקס מלוח כולל סוהו והסמחי, וסייט אפי' מלח סעמיס. עמ"ס צמרו צמור אה יוס סמנת: (ב) עד דרוש אח"ך אוחו. מלח אוחו פי' אוח וסייטן, דסייט סימן אח"ך סימניס צלצדה, כן מללחי צמס רדצ"ו צמס מרדס רצני. והכי איחל צמכרעצ"י (ס"פ חקת ד' קפ"ד) עד דרוש אפי'ן אוחו צמחי ויזין אוח מנע, דעפי לפרסס סהוא אוח דסוהו צדה, ע"ס. וכ"כ צעל סמוריס סידרוס סלוח סלוי, סימן לו סייטן צו, סמו סמרכו רז"ל דרשוח אה סה רמלי' אה לסוי, מלי לסו צסיימיס סעלי'; ולזס מסיס דכרי סלל"ג ועי' מח סהאריך סלל"ס צה. וסייטן סהו סיכוסל קדל, לעלי דעסקין (צ"ח כ"י) סימניס דלמרי'